

UN ISTORIC LITERAR „DE FRONTIERĂ” – NICOLAE BILEȚCHI LA 75 DE ANI

Luând în considerație descendența habitual-habitudinală bucovineană, contextul cultural-ideologic în care a activat și modelul deontologic-profesional pe care l-a urmat (disciplină „austriacă”, echilibru în spiritul „dreptei cumpene” românești, seriozitate aplicativă în funcție de imediatitatea practică), am putea spune că Nicolae Bilețchi este un istoric literar „de frontieră”. Obligat să țină cont de metodele zilei, le-a supus unor criterii de evaluare general-estetice, aplicat fiind mai degrabă la operă, gen, la integrarea tipologică decât la felul în care corespunde imperativelor ideologice.

Zicem „frontieră” gândindu-ne și la cele trei medii științifice în care s-a format intelectual: Facultatea de filologie romano-germanică a Universității de Stat din Cernăuți, unde mai stăruie augustele umbre modelatoare ale lui Aron Pumnul, Sextil Pușcariu, Grigore Nandriș, Dimitrie Onciul, ale lui Eminescu și Vasile Alecsandri, Academia de Științe a Moldovei și Institutul de Literatură „M. Gorki”, unde-și ia doctoratul cu Iuri Kojevnikov, om de cultură rasat, de „viță veche” rusească și împătimit de Eminescu și de limba română căreia nu i-a zis niciodată „moldovenească”, deși împrejurările îl obligau s-o facă. Acest dascăl intransigent în materie de adevăr științific a avut un impact indiscutabil în formarea savantului Bilețchi.

În acțiunile de *considerare* și *reconsiderare* (un volum din 1983 se numește *Considerări și reconsiderări literare*) a dat dovadă de o anumită condescendență axiologică, determinată de conștiința că se apleacă asupra unor lucrări de pionierat literar, atât *drama*, cât și *romanul* apărând adesea – sub aspect genologic – ca încercări, ca proiecte intenționale, *in statu nascendi*, în umbra strivitoare a marilor modele și a imperativelor estetice de cel mai înalt rang. *Drama basarabeană* e marcată de imixtiunea elementului liric și narativ (epic), dramaturgul moldovean postbelic fiind mai degrabă un povestitor care pune narațiunea pe roluri, într-o partitură dialogică. Romancierul basarabean este mai degrabă – prin realizările concrete – un bun nuvelist sau un prozator ce excelează în registru lirico-simbolic (cazul „clasic” al lui Ion Druță, dar și cel tot atât de „clasic” al lui Vasile Vasilache care „toarce” și „retoarce” „povestea”, adevărată „poveste cu cocoșul roșu”).

Romanul și contemporaneitatea din 1984 poartă un titlu tradițional, în spiritul modei critice, dar autorul ne dă de înțeles că această contemporaneitate nu cere numai valorificare tematică curentă, ci este una dinamică și impune o respectare a *statului estetic* (– a *statului* și anume a *statului estetic*). Se recurge, astfel, la o raportare exigentă la ceea ce *trebuie* să fie romanul ca gen, ca oglindă retrovizoare, convexă, nu plană, cu posibilitatea de a reflecta doar chipul direct al realităților sociale și morale.

Cu sorginte genologică în începutul secolului al XIX-lea englez și francez, romanul se impune, în context literar românesc, abia după primul război mondial, „de vină” fiind tradiția sau mai bine zis lipsa de tradiție și denivelarea în raport cu operele romanești europene. Ce-i drept, autorii de romane sunt dintre cei mai reprezentativi: Sadoveanu, Rebreanu, Camil Petrescu, H. P. Bengescu. Statutul romanului presupune capacitate de sinteză, complexitate, studiu psihologic adâncit, un conturat ideal estetic și moral. Rebreanu, bunăoară, teoretiza modelul dostoevskian al „albiei adânci”, spunând că un roman fără psihologie, fără insuflare de viață fiecărui personaj, ca Tatăl Creator, este imposibil.

Criticul ca exeget al unui gen în *devenire*, găsește cheia analizei și o aplică. Este vorba de însăși recondiționarea epicului, de restructurarea lui corintică și reorientarea spre autoreferențial: „Omul cere cuvântul și, afirmându-și eul, sublimă obiectivitatea în trăiri subiective. În timp ce mai înainte personajul era obiectivizat exclusiv prin situații, acum funcțiile multora dintre acestea le preia autoexprimarea”.

Revirimentul pe care îl aduce Vladimir Beșleagă se datorește anume subiectivizării, conceperii înnoite a spațiului și timpului, contrapunerii „romanului panoramic, care, în forma lui de atunci, cultiva ideea trecerii omului prin timp”, „romanul-destin, care dă senzația adevăratei treceri a timpului prin om”.

Nicolae Bilețchi este și autor de profiluri literare, unul din cele mai consistente fiind „Mircea Streinul”, în care autorul lui *Ion Aluion* și al *Dramei casei Timoteu* este analizat prin grila *identitară* și al *specificității regionale*, teoretizată de mișcarea *Iconar*. „Credincios propriului principiu, remarcă istoricul literar, conform căruia Bucovina poate oferi literaturii române un specific aparte, Mircea Streinul pornește, după intuirea determinismului istoric, în căutarea noilor suporturi spirituale ale omului. Atenția lui de data aceasta, se îndreaptă spre determinismul religios, iar prin el – spre legătura omului cu pământul, căci «creștinismul cere soluții panteistice». *Homo bucovinens* îmbracă acum masca ce ține de *homo panteicus*, care, pentru a-și păstra demnitatea, urmează acum să respecte, ca pe o religie, tradițiile itinerarului brazdei gliei ce vine spre el din veacuri” (N. Bilețchi, *Mircea Streinul*, în rev. *Glasul Bucovinei*, nr. 1, 2011, p. 72).

Nicolae Bilețchi rămâne și în asemenea profiluri cu aspect descriptiv-monografic, criticul *considerărilor și al reconsiderărilor*.

SV Nicolae Bilețchi

Născut la 12.III.1937, în Opișeni, județul Rădăuți, azi în regiunea Cernăuți, își face studiile la Facultatea de filologie romano-germanică a Universității de Stat din Cernăuți. Urmează doctoratul la Institutul de Literatură „M. Gorki” din Moscova, îndrumător fiindu-i cunoscutul poet, istoric literar și traducător din românește Iuri Kojevnikov. Doctor habilitat în filologie, cercetător științific principal la Institutul de Filologie al Academiei de Științe din Moldova, profesor universitar, membru corespondent al AȘM.

Lucrări: *Elementele epic și liric în dramaturgia sovietică moldovenească* (1972); *Consemnări critice* (1976); *Considerări și reconsiderări literare* (1983), *Romanul și contemporaneitatea* (1984); *Analize și sinteze critice* (2007).

A colaborat la *Atlasul lingvistic moldovenesc* și la *Dicționarul general al literaturii române*.

Acad. Mihai Cimpoi
Institutul de Filologie
(Chișinău)